

Decentrale overheden: Aanjager en regisseur van kli

Marguerite Snijders Tachet Freelance journalist

Aan de onderhandelingstafel zaten ze niet, maar de decentrale overheden waren er tijdens VN-klimaatop in Kopenhagen wel bij. De Nederlandse delegatie heeft zich er hard voor gemaakt dat de rol van provincies en gemeenten in het klimaat-akkoord wordt opgenomen. Door de decentralisatie van het milieubeleid voeren zij de linies aan die het klimaatprobleem moeten aanpakken.

De cijfers zijn alarmerend: uit de recente prognose van het Internationaal Energieagentschap (IEA) blijkt dat door de verhoogde uitstoot van broeikasgas de temperatuur op aarde met gemiddeld zes graden Celsius stijgt. Om een catastrofe te voorkomen zou dat niet meer dan twee graden Celsius moeten zijn.

Decentrale overheden dichten zichzelf een belangrijke rol toe bij het aanpakken van het klimaatprobleem. 'De oplossing voor de mondiale effecten van klimaatverandering moeten vooral regionaal en lokaal worden gezocht, menen gedeputeerden Klip-Martin van Drenthe en Keereweer van Gelderland. 'Het is daarom van belang dat deze rol wordt erkend bij de nieuwe klimaat-afspraken die als opvolger van het Kyoto-akkoord worden gemaakt', aldus de bestuurders.

Ze verwachten daarmee toegang te krijgen tot de klimaatfondsen die beschikbaar komen, onder meer uit de opbrengsten van de Europese Emis-siehandel na 2012. 'Het ligt voor de hand dat voor de uitvoering van klimaatprojecten ook regionale en lokale overheden een beroep kunnen doen op deze middelen.'

Doelstellingen

De door het rijk geformuleerde doelstellingen zijn helder: in 2020 moet Nederland dertig procent minder broeikasgassen uitstoten, moet twintig procent van het energieverbruik duur-

zaam zijn en twintig procent energiebesparing zijn gerealiseerd.

Provincies en gemeenten dragen bij aan het realiseren van dit beleid. De afspraken die hierover zijn gemaakt, heeft het IPO namens de provincies en de VNG voor de gemeenten vastgelegd in klimaat-akkoorden die met het rijk zijn afgesloten.

Het klimaatprogramma van het IPO richt zich onder meer op duurzame mobiliteit, het verminderen van broeikasgassen, energie-innovatie, aanpassing aan klimaatverandering. De gemeenten hebben vergelijkbare thema opgenomen, zoals duurzame overheid, duurzame energieproductie, schone en zuinige mobiliteit, energiezuinige gebouwde omgeving, duurzame (agrarische) bedrijven en klimaatbestendige leefomgeving.

Milieugedeputeerde Erik van Heijningen van Zuid-Holland vindt het belangrijk dat decentrale overheden op basis van een klimaat-akkoord het probleem aanpakken. 'Er zijn veel partijen betrokken bij de uitvoering van het overheidsbeleid. Daarom moeten we met z'n alleen dezelfde richting op gaan. De provinciale en gemeentelijke klimaat-akkoorden wijzen daarbij de weg.'

Van Heijningen is voorzitter van de IPO-commissie waarin het klimaatoverleg tussen de milieugedeputeerden plaatsvindt. 'We staan voor bestuurlijke samenwerking en willen dat op ambtelijk niveau ook uitstralen. De energie moet goed worden gericht, anders bestaat het gevaar op ongewenste accentverschuiving', zegt hij.

maatprojecten

‘Op basis van de onderlinge ervaringen en de projectvoortgang, geven we richting aan uitvoering. ‘Efficiëntie is daarbij belangrijk’, stelt Van Heijningen. Als in de praktijk blijkt dat bijvoorbeeld de verbetering van de luchtkwaliteit achter blijft bij de doelstellingen, sturen we bij. We moeten er met elkaar voor zorgen dat de uitvoering concreet tot stand komt. Juist daarin komt de regierol van de provincies tot hun recht.’

Tanja Klip-Martin van Drenthe spreekt van een ‘spin in het web’. ‘Provincies voeren de regie, adviseren, brengen partijen bij elkaar, initiëren nieuwe ontwikkelingen en geven desnoods financieel een zetje in de goede richting. Samenwerking tussen provincies en gemeenten ziet de gedeputeerde als belangrijke invulling van die decentrale rol. ‘Om die reden gaan we met individuele gemeenten klimaatcontracten afsluiten.’

Daarin maken de provincie en de gemeenten in Drenthe concrete afspraken over de CO₂-reductie, de ondersteuning van de provincie daarbij (in kennis en regie) en de klimaatacties om dat te realiseren, zoals een netwerk van aardgas- (later groengas-) vulpunten, duurzame openbare verlichting volgens het 100.000 lichtmastenplan van de drie Noordelijke provincies en energiemaatregelen bij zowel bestaande als nieuwe woningen, scholen en sportcomplexen. ‘Die plannen staan in het 100.000 woningenplan, waarmee Noord-Nederland een koppositie inneemt ten opzichte van de rest van het land’, zegt Klip-Martin.

Duurzame energie

Duurzame energie is voor veel andere provincies een belangrijk thema en is daarom ook in het klimaatakkoord van het IPO opgenomen, blijkt uit de toelichting van Marten van der Gaag, programmamanager Klimaat van het IPO. ‘Het streven is daarbij dat in 2020 minimaal 20 pro-

cent van de energieproductie duurzaam is, bijvoorbeeld door wind- en zonne-energie of getijdenenergie', zegt hij.

'In het project duurzame energiemix maken we een kaart van Nederland waarmee we in beeld brengen waar kansen liggen en wat dat betekent voor de ruimtelijke organisatie. Elke provincie benut daarbij de kracht die wordt bepaald door ligging, kennis en economische zwaartepunten. Voor alle thema's uit het klimaatakkoord van het IPO is er een provinciale 'trekker', bij de uitvoering van deze zogeheten koploperprojecten zijn meerdere provincies betrokken.'

Elk thema is zo gekozen dat het bijdraagt aan de uitwisseling van kennis en ervaring met andere provincies en partners die soortgelijke initiatieven willen ontplooiën, zegt Van der Gaag. Ook initiëren provincies projecten om hun eigen klimaatambities waar te maken. 'En ook daar leren ze van elkaar', zegt hij. 'In Noord-Holland wordt bijvoorbeeld een windcluster gevormd voor de ontwikkeling, bouw en assemblage van on- en offshore windmolens.'

De provincie Noord-Brabant richt zich op de toepassing van innovatieve energieconcepten op bedrijfsterreinen waarbij met een warmtenet (in plaats van een aardgasnet onderlinge energieleverantie van restenergie) plaatsvindt. De provincie Limburg zet een pilot op voor de Duurzame Energiecentrale Limburg (DECL) met een brede energiemix en de nadruk op zonne-energie, met een zo groot mogelijke continue elektriciteitsoutput.

Innovatieve financiering

'Projectfinanciering is cruciaal voor de transitie naar een duurzaam en klimaatbestendig Nederland. Vooral omdat nu de kredietcrisis grote onzekerheid schept', zegt Van der Gaag. Om die reden is financieringsstrategieën en innovatieve duurzame financiering een belangrijk thema uit het klimaatakkoord van het IPO.

Provincies willen een actieve rol spelen om energieprojecten, zowel voor energiebesparing als duurzame energie van de grond te krijgen. Met elkaar en het bedrijfsleven zoeken ze naar financieringsstrategieën en innovatieve duurzame financiering in publieke of publiekprivate constructies.

Dit is met name belangrijk, zegt Van der Gaag, omdat bij dergelijke projecten de investering bij aanvang vaak groter is dan bij minder duurzame projecten. 'De te verwachten meeropbrengsten liggen met name in de toekomst en zijn daardoor

onzeker en daarmee ook het financieringsrisico.'

Op dit moment is het scala van financieringsmogelijkheden onoverzichtelijk en wordt het wiel op veel plaatsen uitgevonden, ziet hij in de praktijk. 'Daarom heeft het IPO bestaande constructies in kaart gebracht voor publieke en publiekprivate financiering. Daarbij is nagegaan welke benaderingen succesvol zijn voor specifieke vraagstukken en welke minder goed werken.'

In deze voorbeelden wordt ook aandacht geschonken aan slim ontwerpen om meerdere problemen tegelijk op te lossen en de financiële constructies die daarvoor nodig zijn om 'subsidiepotjes' samen te voegen, zoals groene daken die fijn stof opvangen en de pieken in de hemelwaterafvoer afvlakken waardoor de riolering niet altijd aangepast hoeft te worden.'

Nog dit jaar verschijnt er als resultaat van de inventarisatie een handboek 'Top of flop van financiële constructies. Begin volgend jaar vinden er impulsbijeenkomsten plaats waarbij provincies met partijen in de bouw en infra om tafel zitten om gezamenlijk tot nieuwe innovatieve oplossingen te komen. 'We willen ideeën ontwerpen voor simpele en effectieve financieringsmethoden en werken aan een verankering van de uitvoering in beleid van rijk, provincies en gemeenten', zegt Van der Gaag. In een voorbeeldenboek worden financieringconstructies als concrete praktische voorbeelden uitgewerkt.'

Gemeenten

Dat de gemeenten het klimaat hebben geadopteerd blijkt wel uit het feit dat van de 441 gemeenten er 320 financiële middelen toegezegd hebben gekregen in het kader van SLOK (Stimulering Lokale Klimaatiniciatieven). Deze subsidieregeling stimuleert provincies en gemeenten regionale en lokale klimaatiniciatieven om de uitstoot van broeikasgassen aan te pakken. SLOK biedt vooral middelen om het ambtelijk apparaat te versterken.

Richard van Vliet die binnen de VNG klimaat en energie in portefeuille heeft, vindt dit laatste van essentieel belang. 'Klimaatbeleid is geen wettelijke verplichting, gemeenten zouden het daarom bij gebrek aan geld links laten kunnen liggen. Deze subsidie is additioneel en daarom in deze tijden belangrijk omdat gemeenten voor het klimaat moeilijk geld vrij kunnen maken.' De regeling is volgens hem een succes. 'Het ministerie heeft al een keer 12 miljoen euro bijgeplust. Daarom wordt na de looptijd van vier jaar de subsidie verlengd', verwacht hij.

Behalve de SLOK-subsidie doen gemeenten daar bovenop forse (voor)investeringen uit eigen gemeentekas, schrijft VNG-voorzitter Annemarie Jorritsma in een column in het tijdschrift Milieu. 'Waar gemeenten nog wel behoefte aan hebben is feitelijke ondersteuning. Wat kunnen ze het beste doen in hun situatie en wat is hiervoor een geschikt moment.' Dure adviseurs zijn daarvoor volgens haar niet nodig. Het geheim ligt in de gemeenten zelf.

De kracht van een duurzaam klimaat ligt op de langere termijn in de raad, schrijft Jorritsma. 'De ervaring leert dat gemeenten die een toekomstig klimaatdoel bestuurlijk hebben vastgelegd betere resultaten boeken.' Om de raad bij te staan organiseert de VNG een raadsledencampagne. 'We willen de raad handvaten aanreiken om klimaat op de politieke agenda te krijgen', zegt Van Vliet. 'De gemeenteraadverkiezingen van volgend jaar zijn bij uitstek het moment om bij de coalitieonderhandelingen klimaat in het collegeprogramma opgenomen te krijgen.'

Voorbeelden

Slechts een relatief kleine groep gemeente koplopers heeft het beleidsthema klimaat bestuurlijk dichtgetimmerd, weet Richard van Vliet van de VNG. 'Er gebeurt genoeg, maar klimaat staat niet altijd op de politieke agenda.' Wel bij Reusel-De Mierden, die sinds 2007 een Klimaatvisie

heeft en zeer diverse aandachtspunten, zoals een duurzaam loket en het bouwen van een school met de laatste technieken op het gebied van energiebesparing, maar ook aanpassing van de bestemmingsplannen die het mogelijk moeten maken om kleine windmolens en mestvergisting installaties rechtstreeks toe te laten.

De inspanningen moeten er uiteindelijk toe leiden dat Reusel-De Mierde in 2025 een klimaatneutrale gemeente is. De Haag opteert voor een beleidslijn waarbij de gemeente in 2050 helemaal klimaatneutraal moet zijn. Het ambitieuze klimaatprogramma omvat maatregelen van de gemeente zelf en een stimuleringsprogramma gericht op inwoners en bedrijven. Den Haag kreeg voor haar 'klimaatinspanningen' de Climate Star Award 2009, een initiatief van de Climate Alliance, een netwerk van ruim 1400 Europese steden die zich inzetten voor een beter klimaat.

De vernieuwende zeewaterwarmtecentrale van Vestia had een prominente plek in de Haagse inzending. Deze nieuwe centrale zorgt voor 50 procent minder uitstoot van CO₂ door 800 huizen te verwarmen met warmte uit zeewater. De centrale is een voorbeeld van een van de vele Haagse projecten op het gebied van klimaatverbetering, zoals het gebruik van groene energie in gemeentegebouwen, het windenergieproject Meewind, gebruik van aardwarmte in 4000 woningen en het plaatsen van zonnepanelen.

De zeewaterwarmtecentrale zorgt voor 50 procent minder uitstoot van CO₂ door 800 huizen te verwarmen met warmte uit zeewater.

Belemmeringen

Tijdens de ontwikkeling en uitvoering van klimaatplannen blijken provincies en gemeente nog wel eens tegen belemmerende regelgeving op te lopen. 'Het klimaat moet voor gemeenten makkelijk en praktisch zijn zegt Richard van Vliet van de VNG. 'Veel rijksregelgeving wil nog wel eens botsen met gemeentelijke klimaatambities.'

Als voorbeeld daarvan noemt hij het ontwikkelen van een klimaatneutrale en energiezuinige woonwijk. 'Zo'n plan gaat simpelweg niet door als de grondeigenaar daar geen voorstander van is. Die heeft nu eenmaal het laatste woord, ook al willen de gemeente en de projectontwikkelaar nog zo graag. Om dergelijke stagnaties in de toekomst te voorkomen zouden de Woningwet en het Bouwbesluit aangepast moeten worden.'

De provincies willen ook van belemmerende maatregelen af. 'De provincies investeren zo'n 380 miljoen euro om het klimaatprobleem aan te pakken. Ze vragen aan het Rijk geen geld maar ondersteuning om knelpunten op te lossen', zegt Marten van der Gaag van het IPO. 'Neem bijvoorbeeld de vele haken en ogen rond windenergie, met name de windmolens, de verstoring van het landschap en de luchtvaart, de afstand tot de snelweg, de flora- en faunawet en de rentabiliteit om er maar een paar te noemen. Als we daarin geen knopen doorhakken wordt het lastig om onze doelen te halen.'

Hij is binnen het uitvoeringsprogramma onder meer de 'trekker' voor het oplossen van knelpunten. 'We bewaken en ondersteunen de voortgang bij het oplossen van knelpunten door Rijk, provincies en gemeenten. 'Een van de belangrijkste resultaat in 2009 is het opzetten van een systematiek voor het begeleiden van knelpunten. Geïnterviewd wordt wat er mis gaat, welke decentrale overheid kan bijdragen aan de oplossing en wat daarbij de geformuleerde doelstellingen zijn. Daarbij komt ook de inzet van fiscale instrumenten aan bod, onder meer voor duurzame mobiliteit en een energielabel.'

De provincie Drenthe maakte werk van belemmerende regelgeving en ontwikkelt een masterplan voor gemeenten ten behoeve van warmte- en koudeopslag. 'Daardoor kan er collectief voor een wijk een vergunning worden verstrekt', legt gedeputeerde Klip-Martin uit. 'Aan het 100.000 woningenplan van Noord-Nederland wordt ook een energierenovatiefonds gekoppeld dat provinciale en gemeentelijke gelden linkt en waarmee burgers een subsidie wordt verstrekt om in bestaande woningen energiebesparende maatregelen door te voeren.'

Minister Cramer gaat een stapje verder; om het beleid voor de woningbouw aan te scherpen bereidt ze wettelijke en fiscale maatregelen voor om waarover komend voorjaar worden besluiten worden verwacht. Daarmee lijkt een kentering gekomen in de vrijwilligheid en beloningen in de vorm van subsidies voor particulieren en bedrijven die groene maatregelen nemen; wie dat nalaat zou gestraft moeten worden.

Alhoewel de provincie Utrecht voorstander is van belonen en stimuleren, sluit gedeputeerde Wouter de Jong niet uit dat op termijn verplichting nodig is. 'Wij gaan in 2010 aan de regering vragen om de Utrechtwet.' 'De wet moet Utrecht de bevoegdheden geven verplicht te stellen dat in 2040 alle gebouwen in de provincie in hun eigen energie voorzien. 'Als we de mogelijkheden zouden hebben, zouden we nu al beginnen. Daarom hebben we bevoegdheden nodig om dit plan uit te kunnen voeren. Dan kunnen we bijvoorbeeld met bedrijven afspraken maken hoe zij hun bedrijfspand gaan transformeren van energieluierend naar energieleverend.'

Saskia Kluit is klimaatambassadeur voor de provincie Utrecht en begrijpt niet waarom gemeenten dit laatste niet als eis stellen. 'Technisch kan het. Waarom accepteren we dat er niet energieleverend wordt gebouwd.? Daar is niet eens nieuwe wetgeving voor nodig, maar kan als de bestaande bestemmingsplannen goed worden gebruikt. Ik mis wat dat betreft scherpte in het overheidsbeleid.'

Kluit werkt voor de Natuur- en Milieufederatie Utrecht (NMU) en behoort tot het brede pallet van vertegenwoordigers van (maatschappelijke) organisaties die het thema klimaat aankaarten. 'We komen overal en kunnen daarom ideeën en initiatieven aan elkaar koppelen. Gemeenten voeren open gesprekken over dilemma's.'

Als voorbeeld noemt ze een afdeling die een duurzaam bouwproject afblaast omdat de doelstellingen conflicterend zijn, bijvoorbeeld vanwege te lage opbrengsten. Een ambassadeur kan door de neutrale rol doelstellingen in lijn met elkaar brengen zodat alle betrokken afdelingen zich achter een project scharen. Met name daarin zit de meerwaarde van klimaatambassadeurs. Decentrale overheden zouden daaraan een voorbeeld moeten nemen.'

Voor info:
www.ipu.nl
www.vng.nl
www.denhaag.nl/klimaat
www.reuseldemierden.nl
www.duurzameoverheden.nl

Zwaargewicht pakt klimaat Utrecht aan

Tijdens de conferentie Utrecht2040, eind vorige maand, hebben de provincie Utrecht en partners het Verdrag van Utrecht getekend. Dit verdrag draagt de deelnemende partijen op de leefbaarheid van de regio voor toekomstige generaties te garanderen zonder dat er geteerd wordt op de kapitalen van andere gebieden op aarde.

Essentie van het bijbehorende actieplan is een duurzame en schone economie, die onafhankelijk is van fossiele energie op een klimaatneutraal grondgebied met behoud van de aantrekkelijkheid van de regio. De horizon is daarbij 2040. Hiervoor heeft de provincie

Utrecht de gerenommeerde Amerikaanse econoom Jeremy Rifkin, adviseur van onder andere de Duitse Bondskanselier Angela Merkel, gevraagd de provincie en haar partners te begeleiden.

Gezamenlijk wordt gefaseerd een plan uitgewerkt; daarbij horen technische, communicatieve, en ook financiële en legislatieve opgaven. In het voorjaar 2010 is een actieplan gereed. Rifkin noemt de transitie naar een duurzame en schone economie 'de derde industriële revolutie' met vier pijlers: decentrale opwekking van duurzame energie, gebouwen die energie opwekken, energie-opslag en slimme energienetwerken.

